

РОЗДІЛ V. ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-4.2-14>

Стан дослідження проблеми захисту трудових прав мігрантів

Козін С. М.*кандидат юридичних наук,**докторант**Науково-дослідний інститут публічного права**вул. Г. Кірпи, 2А, Київ, Україна**orcid.org/0000-0002-4722-8315**kozinsergey2010@ukr.net***Ключові слова:***мігранти, захист трудових прав, трудові права мігрантів.*

Актуальність статті полягає в тому, що у XXI столітті проблематика забезпечення прав і свобод людини й громадянина має світове значення. Адже з розвитком транснаціональних зв'язків соціум отримує більше можливостей до руху через наявні кордони. Наша країна також є об'єктом систематичного відвідування іноземців, які в останні роки переїжджають на територію України для постійного проживання чи здійснення трудової діяльності. У такому аспекті важливим є питання забезпечення та захисту основних прав і свобод таких суб'єктів, зокрема в контексті трудової галузі права. Метою статті є надати оцінку стану дослідження проблеми захисту трудових прав мігрантів. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених і норм чинного законодавства, оцінено наявний стан наукової розробки проблеми правового захисту прав мігрантів на території України. Шляхом аналізу великого масиву дисертаційних, монографічних, інших комплексних досліджень, а також численних наукових статей констатовано недостатню дослідженість на доктринальному рівні питання статусу мігрантів, а також юридичних механізмів захисту їх трудових прав. З'ясовано, що розвиток трудової міграції зумовлений важкою економічною ситуацією, руйнуванням колишньої сфери зайнятості внаслідок реструктуризації виробництва під впливом глобалізаційних процесів. Причинами трудової міграції можуть бути різні фактори: політичні, релігійні, національні, екологічні й інші. Зроблено висновок, що в контексті сучасних наукових досліджень питання правового статусу іноземців, поняття та видів їх прав, зокрема у сфері праці, особливостей державного регулювання явища міграції та його різновиду трудової міграції аналізуються в багатьох працях вчених різного обсягу й значення. Наведені проблематики знаходять своє викладання в численних дисертаціях, монографіях, навчальних посібниках і підручниках, а також наукових статтях юридичного змісту. Однак у більшості випадків вчені поверхнево торкаються питання трудових прав мігрантів та особливостей їх захисту, що загалом свідчить про низький рівень наукової розробки в означеному контексті.

The state of research on the problem of protection of labor rights of migrants

Kozin S. M.

*Candidate of Legal Sciences,
Postdoctoral Student
Scientific Institute of Public Law
Georgi Kirpi str., 2A, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4722-8315
kozinsergey2010@ukr.net*

Key words:

migrants, protection of labor rights, labor rights of migrants.

The relevance of the article is that in the XXI century, the issue of ensuring the rights and freedoms of man and citizen is of global importance. After all, with the development of transnational relations, society gets more opportunities to move across existing borders. Our country is also the object of regular visits by foreigners who in recent years have moved to the territory of Ukraine for permanent residence or employment. In this aspect, the issue of ensuring and protecting the fundamental rights and freedoms of these entities is important, in particular in the context of labor law. The purpose of the article is to assess the state of research on the problem of protection of labor rights of migrants. The article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of current legislation, assesses the current state of scientific development of the problem of legal protection of migrants' rights in Ukraine. By analyzing a large array of dissertations, monographs, other comprehensive studies, as well as numerous scientific articles, the general lack of coverage at the doctrinal level of the status of migrants, as well as legal mechanisms for the protection of their labor rights. It was found that the development of labor migration is due to the difficult economic situation, the destruction of the former sphere of employment due to the restructuring of production under the influence of globalization. The reasons for labor migration can be various factors: political, religious, national, environmental and others. It is concluded that in the context of modern research the issues of legal status of foreigners, concepts and types of their rights, in particular in the field of labor, features of state regulation of migration and its type of labor migration are analyzed in many works of scientists of different scope and significance. These issues are covered in numerous dissertations, monographs, manuals and textbooks, as well as scientific articles of legal content. However, in most cases, scholars superficially address the issue of labor rights of migrants and the peculiarities of their protection, which generally indicates a low level of scientific development in this context.

Постановка проблеми. У ХХІ столітті проблематика забезпечення прав і свобод людини й громадянина має світове значення. Адже з розвитком транснаціональних зв'язків соціум отримує більше можливостей до руху через наявні кордони. Наша країна також є об'єктом систематичного відвідування іноземців, які в останні роки переїжджають на територію України для постійного проживання чи здійснення трудової діяльності. У такому аспекті важливим є питання забезпечення та захисту основних прав і свобод таких суб'єктів, зокрема в контексті трудової галузі права.

Стан дослідження проблеми. На підставі аналізу наукових робіт великого числа вчених

виявлено фактичну відсутність наукових розробок, у межах яких проводилась оцінка дійсного стану дослідження проблематики захисту трудових прав мігрантів. Лише частково таке питання було опрацьовано в роботах Н. Бортника, І. Гнибіденкої, В. Євтуха, С. Малиновської, С. Пиріжкова, Л. Солонської, Г. Старченкова, М. Шульги й деяких інших науковців.

Мета статті – надати оцінку стану дослідження проблеми захисту трудових прав мігрантів.

Виклад основного матеріалу. Варто відзначити, що «міграційне питання» є однією з найактуальніших проблематик сучасної юридичної науки. Багато вчених торкалися питання захисту

трудова права мігрантів у межах своїх досліджень. Так, зазначене питання в різних аспектах викладалося в дисертаційних дослідженнях із трудового права. Для прикладу варто згадати дисертацію І. Лагутіної, присвячену аналізу проблем форм захисту трудових прав працівників. Метою дисертаційного дослідження є розробка концепції форм і способів захисту трудових прав та інтересів працівників у сучасних соціально-економічних умовах, а також механізму їх реалізації. Зазначена тематика розповсюджується в тому числі на працівників-мігрантів. Для досягнення зазначеної мети в дослідженні І. Лагутіної ставляться такі основні завдання:

- дослідити становлення та розвиток національного законодавства у сфері захисту трудових прав та інтересів працівників;
- сформулювати поняття форм захисту трудових прав та інтересів працівників і здійснити їх класифікацію;
- визначити поняття та перелік способів захисту трудових прав та інтересів працівників;
- проаналізувати юрисдикційні форми захисту трудових прав та інтересів працівників;
- дослідити неюрисдикційні форми захисту трудових прав та інтересів працівників;
- визначити поняття, галузеві ознаки, способи й межі самозахисту працівниками своїх трудових прав та інтересів;
- розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення актів трудового законодавства України у сфері захисту трудових прав та інтересів працівників, проекту Трудового кодексу України з урахуванням міжнародних трудових стандартів, позитивного законодавчого досвіду зарубіжних країн [1, с. 2].

Варто також відзначити, що питання регулювання міграційних процесів і забезпечення прав осіб, які безпосередньо беруть у них участь, неодноразово розглядалися у дисертаційних роботах представників адміністративного права. У рамках цих досліджень на перший план виходило питання правового статусу мігрантів на території України, в тому числі трудових мігрантів. Наприклад, варто звернути увагу на роботу Н. Тиндик, що аналізувала питання адміністративно-правового механізму регулювання міграції в Україні. Метою її дослідження визначено проведення аналізу наукових праць, чинного законодавства й правозастосовної практики й на основі цього визначити структуру й зміст адміністративно-правового механізму регулювання міграції, масштаби й тенденції міграції в сучасних умовах розвитку держави й суспільства, а також сформулювати пропозиції, рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-правового механізму регулювання міграції в Україні.

У межах дисертації було визначено такі основні завдання:

- розглянути еволюцію становлення та розвитку світової міграційної політики, міжнародно-правового регулювання процесів міграції на універсальному рівні;
- проаналізувати етапи становлення політико-правового співробітництва держав стосовно загальної регламентації процесів міграції в Європейському Союзі й особливості розвитку й адаптування національного міграційного законодавства до міжнародних стандартів;
- вивчити структуру й масштаби міграції в сучасних умовах розвитку держави й суспільства, а також її міжнародні тенденції;
- узагальнити позитивний міжнародний досвід формування міграційної політики з огляду на можливість його імплементації в практику законодавчого забезпечення міграційної політики України з метою повнішої реалізації прав і свобод громадян на переміщення;
- сформулювати концептуальні положення та висновки щодо масштабів, ознак і чинників світових міграційних процесів в умовах глобалізації;
- розглянути особливості міграційних переміщень; визначити поняття та структуру адміністративно-правового механізму регулювання міграції, а також напрями й динаміку руху окремих компонентів міжнародної міграції та очікувану еволюцію демографічної та економічної ситуації у світі й Україні;
- розкрити зміст адміністративно-правового механізму регулювання міграції в Україні [2, с. 10–11].

Значний масив наукових пошуків було присвячено особливостям саме правового статусу іноземців як суб'єктів національного права України, а також усього комплексу належних їм прав, у тому числі трудових. Наприклад, Я. Турецька торкалась означеного питання в контексті розробки проблеми конституційно-процесуального статусу біженців як виду правового статусу іноземців. У своїй роботі вчена здійснила комплексний аналіз конституційного-процесуального статусу біженця та субсидіарних форм захисту в Україні й окремих країнах Європейського Союзу. Розкриваючи тематику, вчена звернула увагу на значний масив важливих питань, одним з яких було забезпечення дії конституційних гарантій як елементів механізму забезпечення прав і свобод іноземців-біженців [3, с. 4].

У своїй дисертаційній роботі О. Горбань проаналізував правове регулювання праці іноземців та осіб без громадянства в Україні. Учений зауважував, що різке збільшення чисельності іноземців, які приїжджають в Україну, зумовлено насамперед рамками, в які поставила їх дер-

жава – свобода зовнішньоекономічної діяльності, відкритість національної економіки для іноземних інвестицій, зняття багатьох заборон та обмежень на в'їзд і перебування іноземців у країні, розвиток туризму й партнерських ділових стосунків, а також стабільна ситуація на відміну від тих держав, де тривають воєнні дії. В умовах сьогодення панує розуміння міграційних процесів не як природного стану, коли люди подорожують із метою пізнання світу, вивчення нових країн, культур, історії, традицій, а потім повертаються на свою батьківщину, а як вимушений перебіг людської долі. Сучасні тенденції міжнародно-правового регламенту проблем міграції, поглиблення взаємодії держав на універсальному й регіональному рівнях і необхідність удосконалення національного законодавства щодо міграційних процесів зумовлюють надзвичайну актуальність для нашої держави проблеми праці трудящих-мігрантів. Стратегічним напрямом сучасної української міграційної політики повинна стати гармонізація законодавства національного з міжнародним та європейським [4, с. 2]. У такому аспекті вчений вважав доречним на підставі чинного законодавства й практики його застосування, висновків та ідей правової науки комплексно дослідити правовий статус іноземців та осіб без громадянства як суб'єктів трудового права України, особливості реалізації ними права на працю в ній, а також визначити основні напрями вдосконалення механізму правового регулювання трудової міграції в сучасних умовах. Для досягнення поставленої мети розв'язувались такі основні завдання:

- дослідити й поглибити поняттєво-категоріальний апарат трудового права України, спрямований на правову регламентацію праці іноземців та осіб без громадянства;
- розкрити особливості юридичної природи правового статусу іноземців та осіб без громадянства як суб'єктів трудового права України, проаналізувати його зміст і структуру;
- з'ясувати зміст та особливості реалізації права на працю іноземцями й особами без громадянства;
- схарактеризувати сучасний стан правового регламенту праці іноземців та осіб без громадянства в Україні й визначити можливі шляхи його вдосконалення;
- викласти значення механізмів міжнародного захисту прав та інтересів трудящих-мігрантів;
- вивчити зарубіжний досвід правового регулювання трудової міграції; показати місце й роль органів державної влади в регламентації відносин, пов'язаних із працею іноземців та осіб без громадянства;
- розробити рекомендації та надати пропозиції нормотворчим і правозастосовним органам щодо

вдосконалення законодавства з питань трудової міграції та практики його застосування [4, с. 3].

Схожі моменти частково аналізував у своїй дисертації М. Пурей, що загалом досліджував питання права на працю в Україні в умовах ринкової економіки. Розкриваючи зміст обраної тематики, вчений аналізував особливості праці іноземців, а також усіх супутніх процедурних моментів, пов'язаних із реалізацією ними передбачених законом трудових можливостей [5].

Окрім дисертаційних досліджень, особливостям міграції, правового й трудоправового статусу іноземців, регулювання міграційних процесів в Україні присвячено навчально-наукову літературу. До прикладу варто навести навчальний посібник за загальною редакцією Р. Мельника, присвячений адміністративно-правовому регулюванню міграційних процесів в Україні. У посібнику з урахуванням сучасних наукових досліджень і законодавства проаналізовано організаційно-правові засади адміністративно-правового регулювання міграційних процесів в Україні. Розкриваються поняття міграції, її причини й наслідки. Проаналізовано суб'єктів міграційних процесів, їх адміністративно-правовий статус. Викладено нормативно-правові основи правових інститутів громадянства, імміграції, свободи пересування, притулку в Україні тощо. Проаналізовано підстави й порядок примусового повернення та примусового випровадження іноземців та осіб без громадянства за межі України, а також особливості адміністративної відповідальності іноземних громадян [6].

Прикладом також є підручник із міграційного права України за авторства С. Гусарова, в якому розглянуто основні питання міграційного права, зокрема його поняття та місце в правовій системі України, правовий статус суб'єктів міграційного права, правовий режим міграції в Україні, юридичну відповідальність у міграційній сфері, а також основи міграційного права зарубіжних країн. У підручнику також характеризуються суб'єкти міграційного права, визначаються поняття та зміст громадянства, підстави й форми набуття громадянства в Україні, окреслюються права й свободи іноземців та осіб без громадянства, уточнюються питання правового статусу біженців в Україні й у міжнародному праві, характеризується правовий статус Державної міграційної служби, розглядається правовий режим міграції в Україні, її види й напрями, аналізуються особливості юридичної відповідальності за порушення міграційного законодавства, розглядаються напрями протидії нелегальній міграції та її профілактики в Україні, здійснюється порівняльна характеристика міграційного права зарубіжних країн [7, с. 3–4].

Разом із представленими великими за обсягами й кількістю виробленого наукового матеріалу дослідженнями різні питання, пов'язані з міграцією, правовим статусом мігрантів, у тому числі в трудовій галузі, забезпеченню їх права на працю та інших визначених Конституцією можливостей, аналізувались у контексті невеликих наукових розробок, які формуються у вигляді наукових статей.

Зокрема, О. Трюхан досліджувала особливості права працівників-мігрантів на зайнятість, а також міжнародні й національні стандарти в цій сфері. У своїй науковій статті вчена доводить, що трудова міграція являє собою відносно новий як для України, так і для багатьох інших країн вид мобільності населення. Розвиток трудової міграції зумовлений важкою економічною ситуацією, руйнуванням колишньої сфери зайнятості внаслідок реструктуризації виробництва під впливом глобалізаційних процесів. Причинами трудової міграції можуть бути різні фактори: політичні, релігійні, національні, екологічні й інші. Однак більшість науковців визнають економічне походження трудової міграції та пояснюють її такими чинниками: істотною різницею в умовах праці, рівні заробітної плати, рівні життя, умовах підприємницької діяльності, браком якісних робочих місць, відсутністю належних стимулів до праці тощо [8, с. 178].

Т. Гнатюк, аналізуючи питання правового забезпечення працівників-мігрантів на міжнародному й національному рівнях, вказувала, що різне розширення країн за соціально-економічним розвитком і невідпинні процеси глобалізації сприяють зростанню темпів трудової міграції у світі. Нині питання прав та умов праці працівників-мігрантів порушуються в багатьох країнах і закріплюються в документах різних рівнів. Зважаючи

на залучення України до світових економічних і політичних процесів, а також прагнення вступу до Європейського Співтовариства, Українська держава має бути готовою до забезпечення прав іноземних працівників за міжнародними стандартами. Окрім того, одним із питань, порушених у науковій статті вченої, є залучення та використання іноземної робочої сили в Україні, а також особливості державного регулювання такого питання [9, с. 220].

Звернувшись також варто до положень наукової праці О. Мельниченко, який аналізував сутність і засади реалізації державної політики в аспекті проблеми трудової міграції. Досліджуючи тематику, вчений поставив собі за мету розроблення рекомендацій з удосконалення державної міграційної політики. Для досягнення цієї мети науковець визначає такі завдання: забезпечити подальший розвиток тлумачення поняття «трудова міграція»; в межах традиційних методів конкретизувати перелік засобів реалізації державної політики щодо трудових мігрантів [10].

Висновки. Отже, в контексті сучасних наукових досліджень питання правового статусу іноземців, поняття та видів їх прав, зокрема у сфері праці, особливостей державного регулювання явища міграції та його різновиду – трудової міграції – аналізуються в багатьох працях вчених різного обсягу й значення. Наведені проблематики знаходять своє викладення в численних дисертаціях, монографіях, навчальних посібниках і підручниках, а також наукових статтях юридичного змісту. Однак у більшості випадків вчені поверхнево торкаються питання трудових прав мігрантів та особливостей їхнього захисту, що загалом свідчить про низький рівень наукової розробки в означеному контексті.

Література

1. Лагутіна І.В. *Форми захисту трудових прав працівників* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеса : Одеська національна юридична академія, 2007. 20 с.
2. Тиндик Н.П. *Адміністративно-правовий механізм регулювання міграції в Україні* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 526 с.
3. Турецька Я.П. *Конституційно-процесуальний статус біженців, як вид правового статусу іноземців* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2019. 18 с.
4. Горбань О.П. *Правове регулювання праці іноземців та осіб без громадянства в Україні*: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Луганськ : Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2009. 21 с.
5. Пурей М.М. *Право на працю в Україні в умовах ринкової економіки*: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків : Харківський державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2002. 173 с.
6. *Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів* : навчальний посібник / за заг. ред. Т.П. Мінки. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2012. 326 с.
7. *Міграційне право України* : підручник / С.М. Гусаров, А.Т. Комзюк, О.Ю. Салманова та ін. Харків : Дім реклами, 2016. 296 с.
8. Трюхан О.А. *Право працівників-мігрантів на зайнятість: міжнародні стандарти і законодавство України*. *Часопис цивілістики*. Випуск 19. С. 178–179.

9. Гнатюк Т.О. Правове забезпечення працівників-мігрантів на міжнародному та національному рівнях. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2006. Вип. 29. С. 219–236.
10. Мельниченко О.А. Трудова міграція: сутність і засоби реалізації державної політики. *Розвиток системи державного управління в Україні*. 2017. № 1 (56). С. 1–7.

References

1. Lahutina I.V. (2007) *Formy zakhystu trudovykh prav pratsivnykiv* [Forms of protection of labor rights of employees]: avtoreferat. Odesa: Odeska natsionalna yurydychna akademiia. 20 s.
2. Тундик N.P. (2009). *Administrativno-pravovyi mekhanizm rehulivannia mihratsii v Ukraini* [Administrative and legal mechanism of migration regulation in Ukraine]: dysertatsiia. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. 526 s.
3. Turetska Ya.P. (2019). *Konstyutsiino-protsesualnyi status bizhentsiv, yak vyd pravovoho statusu inozemtsiv* [Constitutional and procedural status of refugees as a type of legal status of foreigners]: avtoreferat. Uzhhorod: Uzhhorodskiy natsionalnyi universytet. 18 s.
4. Horban O.P. (2009). *Pravove rehulivannia pratsi inozemtsiv ta osib bez hromadianstva v Ukraini* [Legal regulation of labor of foreigners and stateless persons in Ukraine]: avtoreferat. Luhansk: Skhidnoukrainskyy natsionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalia. 21 s.
5. Purei M.M. (2002). *Pravo na pratsiu v Ukraini v umovakh rynkovoi ekonomiky* [The right to work in Ukraine in a market economy]: dysertatsiia. Kharkiv: Kharkivskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni H.S. Skovorody. 173 s.
6. Minka, T.P. (2012). *Administrativno-pravove rehulivannia mihratsiinykh protsesiv: navchalnyi posibnyk* [Administrative and legal regulation of migration processes: a textbook]. Dneiproperosk: Dnipropetrovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. 326 s.
7. Husarov S.M., Komziuk A. T., Salmanova O.Iu. ta in. (2016). *Mihratsiine pravo Ukrainy* [Migration law of Ukraine] : pidruchnyk. Kharkiv : Dim reklamy. 296 s.
8. Triukhan O.A. *Pravo pratsivnykiv-mihrantiv na zainiatist: mizhnarodni standarty i zakonodavstvo Ukrainy*. Chasopys tsyvilistyky. Vypusk 19 [The right of migrant workers to employment: international standards and legislation of Ukraine]. S. 178–179.
9. Hnatiuk T. (2006). *Pravove zabezpechennia pratsivnykiv-mihrantiv na mizhnarodnomu ta natsionalnomu rivniakh* [Legal support for migrant workers at the international and national levels]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*. Vyp. 29. S. 219–236.
10. Melnychenko O.A. (2017). *Trudova mihratsiia: sutnist i zasoby realizatsii derzhavnoi polityky* [Theory and Practice of Public Administration]. *Theory and Practice of Public Administration*. № 1 (56). S. 1–7.